

Sekswerk en verstandelijke beperkingen

Gelabeld worden als seksueel overactief, als sekswerker, als iemand die geen positieve bijdrage levert aan de maatschappij, vermindert de kansen om gelijke rechten in de samenleving te claimen.^{[1], p.258}

Inleiding

Het is bekend dat mensen met verstandelijke beperkingen (VB) meer risico lopen op het meemaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag^[2-4]. Ook mensenhandel, in de vorm van gedwongen prostitutie (met de misleidende term 'loverboys'), komt bij mensen met verstandelijke beperkingen relatief vaak voor (zie o.a.^[5, 6]).

Doelstelling

Dit feitenoverzicht beschrijft de resultaten van internationaal gepubliceerde onderzoeken naar sekswerk (en synoniemen) en verstandelijke beperkingen.

Methode

In de internationale databases CINAHL, ERIC, PsycARTICLES, PsycINFO, SocINDEX Psychology and Behavioral Sciences Collection en MEDLINE is gezocht naar teksten in academische tijdschriften met de volgende zoekopdracht:

- Titel: SU ("sex work" or "sex workers" or prostitut* or "commercial sex" or "paid sex" or "sex industry" or "loverboy*" or "trafficking" or "sexual exploitation") and TI (intellectual* disabilit* or mental* retard* or learning disabilit* or developmental* disabil*)
- Taal: Engels,
- Publicatieperiode: Vanaf 1994,
- Review: Peer reviewed.

Het gaat dus om wetenschappelijke onderzoekspublicaties over mensen met VB (in de titel) met de woorden prostitutie, sekswerk, betaalde seks of soortgelijke termen als sleuteltermen.

Op basis van bovenstaande zoekactie werden zes artikelen gevonden over sekswerk en verstandelijke beperkingen. Een artikel bleek helaas niet online beschikbaar.

In NTZ (Nederlands Tijdschrift voor Zorg aan mensen met verstandelijke beperkingen) werden geen terzake relevante artikelen gevonden.

Dit feitenoverzicht gaat dus over vijf artikelen.

Resultaten

Het is, zoals al gezegd, bekend dat mensen met VB een risicogroep zijn voor seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksuele uitbuiting.

De gevonden publicaties gaan zowel over mensen met VB die zelf actief zijn als (al dan niet gedwongen) sekswerkers of gebruik maken van diensten van sekswerkers.

Vrijwillig sekswerken is niet per se strafbaar of wordt gedoogd in de landen waar de onderzoeken zijn verricht. Het kan mensen met VB dus niet worden verboden om sekswerker te zijn. Uit de publicaties blijkt echter duidelijk dat sekswerkers met VB wel extra kwetsbaar zijn. Hun voorgeschiedenis kent schrijnende omstandigheden als misbruik, huiselijk geweld, uithuisplaatsingen, middelengebruik of -misbruik. Zij kunnen de

verkeerde intenties van sekshandelaren veelal niet goed overzien en kennen de gevaren van sekswerken onvoldoende. Politie en collega-sekswerkers zijn bovendien onvoldoende in staat hen te herkennen als personen met VB; ze weten dus ook niet of en hoe zij mensen met VB moeten waarschuwen voor of beschermen tegen misbruik. Binnen rechtssystemen worden de belangen en rechten van mensen met VB vaak onvoldoende behartigd. Verhoortechnieken zijn meestal niet op hun vermogens afgestemd, hun verklaringen worden maar soms als rechtsgeldig geaccepteerd en belangenbehartigers worden te weinig ingeschakeld. In het Britse rechtssysteem zijn zorgprofessionals (of anderen) die mensen (met VB) helpen om goede afspraken met sekswerkers te maken zelf formeel in overtreding. De onderzoekers pleiten dan voor ook betere voorlichting en betere samenwerking tussen politie, justitie en zorgorganisaties om zo te zorgen voor betere bescherming van mensen met VB.

Beschouwing

Dit feitenoverzicht richt zich specifiek op sekswerken en VB. De zoekopdracht naar sekswerken en VB leverde echter maar weinig onderzoekspublicaties op. Drie van de vijf onderzoeken kwamen bovendien vanuit één Zweeds onderzoeksproject. Opvallend was dat er met de zoekopdracht van dit feitenoverzicht wel ruim 6000 onderzoeken (ongefilterd op dubbelingen) zijn gepubliceerd over het onderwerp, maar zonder de term VB in de titel. Er werden bij de algemene (niet specifiek VB) zoekopdracht overigens maar twee artikelen gevonden met het woord 'loverboys' in de titel. Navraag leerde dat deze term in de VS en het Verenigd Koninkrijk niet gebruikelijk is voor het fenomeen sekshandelaren. Onderzoeken (publicatieperiode 1994-2019) naar seksueel misbruik (titel) bij mensen met VB (titel) leverde wel meer resultaten: ruim 200 publicaties (ongefilterd op dubbelingen). Het onderwerp staat dus wel in de belangstelling, maar niet ten aanzien van sekswerken. Hoe de situatie ten aanzien van (gedwongen) sekswerken door mensen met VB in Nederland is, is uit de gevonden artikelen niet te achterhalen. In Nederland wordt zeker wel aandacht geschonken aan seksueel misbruik, mensenhandel en VB (zie o.a.^[6]). De interventie Girls Talk + bijvoorbeeld, richt zich op seksualiteit en VB. Deze interventie beoogt 'de seksuele weerbaarheid van meiden met een lichte verstandelijke beperking te verhogen en seksuele grensoverschrijding, ongeplande zwangerschap en soa's te voorkomen' en is erkend als 'theoretisch goed onderbouwd'^[7]. Er zijn echter, zo blijkt uit de literatuurzoekopdracht, vanuit Nederland geen internationale peer-reviewed publicaties verschenen over sekswerken en VB. Uit een beknopte zoektocht op internet blijkt dat de ervaren problemen ook hier gelden (zie o.a.^[8]). Onderzoek vanuit het ministerie van Veiligheid en Justitie toonde daarnaast aan dat 'mondelijke en schriftelijke informatieverstrekking binnen het justitie-domein onvoldoende aansluit op het niveau van personen met een LVB'^[9]. Er wordt echter al gewerkt aan verbetering. Zo beoogt de leerstoel 'Kennisonwikkeling over Jeugdigen en Jongvolwassenen met Licht Verstandelijke Beperkingen en Gedragsproblemen' (prof. dr. Moonen) de communicatie met mensen met VB, onder andere in verhoorsituaties, te verbeteren^[10]. In het juni-nummer van Markant verscheen een artikel over het weerbaar maken van slachtoffers met complexe zorgvragen van mensenhandel via de methode YIP!^[11]. Het mag duidelijk zijn dat de bescherming van mensen met VB in rechtszaken en bij sekswerken aandacht en verbetering behoeft.

Implicaties voor beleid

Mensen met VB zijn kwetsbaar als het gaat om betrokkenheid bij mensenhandel in de vorm van gedwongen prostitutie.

Omdat justitie en politie onvoldoende weten wat verstandelijke beperkingen zijn en hun verhoren vaak niet aanpassen, krijgen mensen met VB onvoldoende rechtssteun.

Meer aandacht voor het onderkennen van verstandelijke beperkingen in het (straf)recht is dan ook noodzakelijk.

Ook voorlichting aan mensen met VB en betrokken professionals over (gedwongen) sekswerken blijft nodig.

Referenties

1. Kuosmanen, J. & M. Starke. (2015). Access to Sweden's legal system of crime victims with intellectual disability involved in prostitution activities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 12(4), 255-265. doi: 10.1111/jppi.12135.
2. Commissie Samson. (2011). *Omringd door zorg, toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen, 1945 tot heden*. Amsterdam: Boom.
3. Schaafsma, D. (2013). *Sexuality and Intellectual Disability; Implications for sex education*. Maastricht: UPM.
4. Van Berlo, W., S. De Haas, N. Van Oosten, L. Van Dijk, L. Brants, S. Tonnon, & O. Storms. (2011). *Beperkt Weerbaar, Een onderzoek naar seksueel geweld bij mensen met een lichamelijke, zintuiglijke of verstandelijke beperking*. Utrecht: Rutgers WPF.
5. Bongers, K. (2012). *Aanpak loverboyproblematiek, handreiking*. Utrecht: Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid.
6. Douma, J. (z.j.). Handreikingen en folder voor hulp aan slachtoffers van mensenhandel en/of loverboys. Opgehaald op 27 mei 2019, van <https://www.kennispleingehandictensector.nl/licht-verstandelijke-beperking/handreikingen-hulp-slachtoffers-van-mensenhandel-loverboys>.
7. Vilans. (2016). Girls Talk +. Opgehaald op 28 mei 2019, van <https://www.databankinterventies.nl/interventie-Girls-Talk.html>.
8. Kenniscentrum LVB. (z.j.). Handreikingen aanpak mensenhandel/loverboyproblematiek LVB en psychische problematiek. Opgehaald op 28 mei 2019, van <https://www.kenniscentrumlvb.nl/product/handreikingen-aanpak-mensenhandel-loverboyproblematiek-lvb-en-psychische-problematiek/>.
9. Rijksoverheid. (2017). Mensen met een licht verstandelijke beperking in het justitiële domein. Opgehaald op 28 mei 2019, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2017/01/23/mensen-met-een-licht-verstandelijke-beperking-in-het-justitiele-domein>.
10. UvA. (2016). Xavier Moonen, bijzonder hoogleraar Kennisontwikkeling over Jeugdigen en Jongvolwassenen met Licht Verstandelijke Beperkingen en Gedragsproblemen Opgehaald op 28 mei 2019, van <https://www.uva.nl/content/nieuws/hoogleraarsbenoemingen/201/12/xavier-moonen-bijzonder-hoogleraar-kennisontwikkeling-over-jeugdigen-en-jongvolwassenen-met-licht-verstandelijke-beperkingen-en-gedragsproblemen.html>.
11. Duynstee, R. (2019). Loverboy-problematiek? Nee, dit is mensenhandel. *Markant*, 3, 18-22.
12. Jones, C. (2013). Paying for sex; the many obstacles in the way of men with learning disabilities using prostitutes. *British Journal of Learning Disabilities*, 41(2), 121-127. doi: 10.1111/j.1468-3156.2012.00732.x.
13. Kuosmanen, J. & M. Starke. (2013). Identifying the invisible: The experiences of prostitution among persons with intellectual disabilities: Implications for social work. *Journal of Social Work*, 13(2), 123-140. doi: 10.1177/1468017311409632.
14. Kuosmanen, J. & M. Starke. (2015). The ideal victims? Women with intellectual disability as victims of prostitution-related crime. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 17(1), 62-75. doi: 10.1080/15017419.2013.813409.
15. Reid, J.A. (2018). Sex Trafficking of Girls With Intellectual Disabilities: An Exploratory Mixed Methods Study. *Sexual Abuse: A Journal of Research & Treatment*, 30(2), 107-131. doi: 10.1177/1079063216630981.

Tabel 1: Overzicht van onderzoeken naar sexwerk; naar auteur(s), onderwerp, inhoud onderzoek en resultaten*.

Auteur(s)	Onderwerp (land)	Inhoud onderzoek	Resultaten
Jones ^[12]	Betaalde seks: obstakels voor mannen met VB die sekswerkers bezoeken. (VK)	Opinieartikel. In het VK is vrijwillige prostitutie niet verboden. Het is wel verboden dat derden (naast de sekswerkers en klanten) zich actief mengen in het realiseren van betaalde seks.	De Britse wet wil met deze wet vooral het werk van sekshandelaren strafbaar stellen. Maar de wet geldt ook voor zorgprofessionals die mensen met VB willen helpen juiste keuzes te maken bij het inschakelen van sekswerkers. Zij zijn strafbaar bij actieve bemoeienis. De auteur beargumenteert dat dit onjuist is. Mensen met VB hebben vaak ondersteuning nodig om de voorwaarden van betaalde seks te kunnen begrijpen. Om misbruik van en door seksklanten met VB te voorkomen, is de hulp van zorgprofessionals vaak nodig.
Kuosmanen e.a. ^[13]	De ervaringen ten aanzien van sekswerken bij mensen met VB: implicaties voor maatschappelijk werk. (Zweden)	Zes focusgroep interviews met in totaal 18 zorgprofessionals en sekswerkers.	De geïnterviewde sekswerkers geven aan dat het lastig is om na te gaan of collega-sekswerkers VB hebben en daarmee om te gaan, ook omdat (al dan niet gespeelde) naïviteit van sekswerkers mogelijk extra klanten trekt. Anderen geven aan dat de sekswerkers met VB vooral geld willen verdienen om hun verslaving (m.n. drugs) te bekostigen. Vooral de verminderde weerbaarheid en kwetsbaarheid van mensen met VB baren hen zorgen. Lastig is ook dat deze sekswerkers vaak noch bij justitie/politie noch bij sekswerkorganisaties in beeld zijn; zorgorganisaties kunnen evenmin veel uitrichten gezien het recht op zelfbeschikking van mensen met VB. De geïnterviewden vinden voorlichting een goede zaak, maar ervaren vaak tegenwerking vanuit hun organisaties om over dit blijkbaar precaire onderwerp te spreken.
Kuosmanen e.a. ^[1]	Toegang tot het Zweedse rechtsstelsel voor sexwerk gerelateerde misdaadslachtoffers met VB. (Zweden)	12 interviews met 21 professionals en een groepsinterview met zes professionals vanuit politie, justitie, maatschappelijk werk.	Vijf thema's kwamen aan bod: <ul style="list-style-type: none"> • Er is gebrek aan beleid en wetgeving om mensen (vooral kinderen) met VB te beschermen tegen sexwerk gerelateerde misdaden, • Mensen met VB worden vaak als niet-betrouwbare getuigen gezien, omdat hun verklaringen variëren of te summier zijn. De verhoortechnieken en zittingen van de rechtbank worden te weinig aangepast,

* Voor de leesbaarheid wordt de term 'statistisch significant' niet steeds gebruikt. Wanneer gesproken wordt van 'verschillen' of soortgelijke termen zijn deze statistisch significant ($p < 0,05$). Bij de aanduiding 'geen verschillen' of soortgelijke termen zijn de gevonden verschillen niet statistisch significant.

			<ul style="list-style-type: none"> • Medewerkers van justitie zijn te weinig op de hoogte van het goed omgaan met mensen met VB, • Mensen met VB hebben baat bij bemiddelaars of getuigen om een eerlijk proces te krijgen, maar deze ondersteuning wordt te weinig ingezet, • Samenwerking tussen de professionals ontbreekt nagenoeg.
Kuosmanen e.a. ^[14]	De ideale slachtoffers? Vrouwen met VB als slachtoffers van sekswerk gerelateerde criminaliteit. (Zweden)	Analyse van vier rechtszaken inzake sekswerk en VB via individuele en groepsinterviews met 21 betrokken professionals.	<p>Het krijgen van betrouwbare verklaringen van de slachtoffers was moeilijk. Bij twee casussen had het slachtoffer nauwe banden met de sekshandelaren, waardoor zij eerst niet wilden getuigen. De andere casussen waren zelf gestart met betaalde seks en werden aanvankelijk niet gezien als slachtoffers. Via diverse manieren is het uiteindelijk gelukt om verklaringen van de slachtoffers te krijgen.</p> <p>Het is noodzakelijk dat professionals van politie en justitie hun verhoortechnieken aanpassen en goed afstemmen op mensen met VB.</p>
Read ^[15]	Gedwongen sekswerk door meisjes met VB. (VS)	54 casussen via maatschappelijk werk; betreft meisjes <18 jaar die gedwongen seks hadden; 15 casussen met VB.	<p>Er is forse relatieve oververtegenwoordiging van meisjes met VB bij deze casussen.</p> <p>Gemiddelde leeftijd van eerste gedwongen seksuele contact 14 jaar (min-max: 5-17 jaar). Bijkomende factoren[®]: weglopen: >80%; drugs/alcoholgebruik: >70%; misbruik (seksueel/fysiek): >46%; contacten met kinderbescherming: >62%; getuige van huiselijk geweld: 36%; geen wezenlijke verschillen tussen groepen wel/geen VB.</p> <p>30/54 casussen: sekshandelaar is verwant of vriend(in). Meisjes zonder VB vertonen wel meer traumasymptomen dan meisjes met VB.</p> <p>Meisjes met VB: sekshandelaren zorgen eerst voor de meisjes waarna exploitatie volgde; mishandeling komt vaak voor; meisjes beschouwen handelaren als hun vriend, zijn makkelijk te manipuleren, zien gevaren van sekswerken niet in.</p> <p>[®]Gegevens zijn alleen voor de subgroepen (wel/geen VB) gegeven.</p>